

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
TARAFINDAN YILDA BİR ÇIKARILIR

Cilt : XXVIII

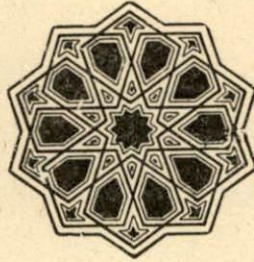

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
TARAFINDAN YILDA BİR ÇIKARILIR

Cilt : XXVIII

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
Prof. Dr. Hüseyin ATAY <i>Müslümanlarda Şüphecilik</i>	1
Prpf. Dr. İbrahim A. ÇUBUKÇU <i>Yaşayan Yezidilik</i>	23
Doç. Dr. Salih AKDEMİR <i>Al-Udeh'in et-Teşriul Cinâi el-İslâmi adlı eseri tercümesi üzerine</i>	37
Doç. Dr. Hayrani ALTINTAŞ <i>Gelişen Kozmolojide Ateizmin Meseleleri</i>	53
Doç. Dr. Rami AYAS <i>Felsefe ve Sosyal Bilimler Öğretimi</i> ...	73
Doç. Dr. Mehmet AYDIN <i>Din Fenomeni (1)</i>	79
Doç. Dr. Mehmet BAYRAKTAR <i>Cosmolog'col Relativity of ibn al-Arabi</i>	127
Doç. Dr. S. Hayri BOLAY <i>Bizanslı Alimlerin İstanbul'dan kaçmaları ve Rönesansı başlatmaları meselesi</i>	135
Doç. Dr. Selahattin EROĞLU <i>Eski Hukuk mekteplerinde Hadisler</i>	143
Doç. Dr. Selahattin EROĞLU <i>Talâk Hakkında Kur'an-ı Kerim'in Genel tutumu</i>	159
Doç. Dr. Mustafa FAYDA <i>İslâm Dünyasındaki ilk şehir tarihleri ve İbn şebbe'nin Medinei Münevvere tarihi</i>	
Doç. Dr. Sabri HİZMETLİ <i>İbâdilikte Velâyet ve Berâet İnancı İslâm Kültürünün doğuşu</i>	167
Doç. Dr. İsmet KAYAOĞLU <i>İslâm Kültürünün Doğuşu</i>	205
Doç. Dr. Günay TÜMER <i>Çeşitli yönleriyle Din</i>	213
Doç. Dr. Ahmet UĞUR <i>Kemalpaşazade'nin VIII. Defteri</i>	269
Doç. Dr. Mücteba UĞUR <i>Va'z, Kıssacılık ve Hadiste Kussâs</i> .	291

Doç. Dr. M. Sait. YAZICIOĞLU <i>İnsan fiili ve bir Kur'an-ı Kerim ayeti</i>	327
Yrd. Doç. Dr. Abdulkadir ABDULKERİMOĞLU <i>İki Vesika..</i>	335
Yrd. Doç. Dr. Münir KOŞTAŞ <i>Din Sosyolojisine giriş</i>	355
Yrd. Doç. Dr. Münir KOÇTAŞ <i>De l'euseignement traditionnel a l'euseignement moderne</i>	371
Yrd. Doç. Dr. Abdurrahman KÜÇÜK <i>Sih Dini</i>	391
Yrd. Doç. Dr. Münir ATALAR <i>Surre-Name</i>	419
Dr. Hayri KIRBAŞOĞLU <i>Allah'ın Kelâmı olması Açısından Kur'an'ın mahiyeti ile ilgili ihtilaflar.</i>	427
Doç. Dr. S. Hayri BOLAY <i>Kitap tanıtma ve tenkidi</i>	445
Doç. Dr. Selahattin EROĞLU <i>Kitap Tanıtma</i>	451
Yrd. Doç. Dr. Münir ATALAR <i>Kitap Tanıtma</i>	457
Dr. Nesimi YAZICI <i>Kitap Tanıtma</i>	459

SİHİZM*

Yrd. Doç. Dr. Abdurrahman KÜÇÜK

Hindistan, çeşitli ırk ve dinlerin birarada beraber bulunduğu bir ülkedir. Hindistan, ilkinin tarihi M.Ö. 2500 yıllarına kadar götürülen çeşitli göçlere ve akınlara sahne olmuştur. Hind kültürü ve sosyal yapısının oluşmasında önemli rol oynayan Ariler, Müslüman Araplar ve Türkler, Hristiyan İngilizler bunlar arasındadır. Ariler'in Hindistan'a gelip yerleşmeleri, M.Ö. 2500-1500 yılları arasında olmuştur. Ariler'in konuştukları dil, Hind yerlilerinin diliyle karışarak, zaman içinde, Sanskritçe'yi oluşturmuştur. Bugün de Hind yarımadasında, 40 ayrı dilin konuşulduğu, 222 ağız (lehçe)'in bulunduğu ve düzinelerce alfabenin kullanıldığı tesbit edilmiştir.¹

Irklar ve diller konusunda gösterdiği çeşitliliği dinlerde de sergileyen Hindistan, aynı zamanda, bugün yaşayan birçok dinin de çıkış yeri olmuştur. Dört-beş bin yıllık bir maziye sahip Vedalar'ı esas alan, Brahmanlar'ın ağırlık merkezini teşkil ettiği ve kast sistemine dayanan bugünkü Hinduizm'den sonra, M.Ö. VI. yüzyılda, Buddizm ve Caynizm ortaya çıkmıştır². Bu yeni dinlerin ortaya çıkmasından onbir asır ka-

* Bu hareket, kaynaklarda, "Sikhisme", mensupları "Sikh" (bir kaynakta Seikh, Seyku, Syku şeklinde, bkz. Grand Dictionnaire Universel du XIX e siecle, XIV/712) şeklinde geçmektedir. Sihler, kendi inanç sistemlerini "Gurmat"ı kelimesiyle ifade etmektedirler. Biz, "Sikh" kelimesinin Türkçemizde okunuşu zor olduğu için, "Sih" kelimesini tercih ettik. Ayrıca bu makaleyi yazmaktaki gayemiz; Hindistan'da bazı olaylarla aktüel hale gelen, Türkçe kaynaklarımızda pek fazla yer almayan bu hareket hakkında bilgi vermektir.

1 Y. Hikmet Bayur, Hindistan Tarihi, Ankara-1964, C. I, sf. 1-51; Prof. Dr. Kemal Çağdaş, Hint Eski Çağ Kültür Tarihine Giriş, Ankara-1974, sf. 7-10, 36; İslâm Ansiklopedisi (İA) Hindistan Maddesi, İstanbul-1977, C.V, sf. 519-521; Gelişim Alfabetik Ansiklopedisi (GAA), Hindistan Maddesi, İstanbul-1980, C.V, sf. 1283-1284; La Grande Encyclopedie (GA) "Inde", Paris, t.y. C. XX, sf. 668-710

2 Hinduizm, Buddizm ve Caynizm İçin Bkz. (Prof.) Dr. Ekrem Sarıkçıoğlu, Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi, İstanbul-1983, sf. 134-176; Histoire des Religions, Paris (Editions Gallimard)-1970, C.I, 995-1215; Louis Renou, L'Hindouisme, Paris-1951; H. Oldenberg, Le Bouddha, Traduit de l'Allemand par A. Foucher, Paris-1921; İ.H. Dalmas, Shalom, Desclée De Brouwer-1972, sf. 71-155; (Prof.) Dr. Günay Tümer, Birûnî'ye Göre Dinler ve İslâm Dini, Ankara-1975, sf. 110-120.

dar sonra, M. S. VIII. asrın başlarında (712), İslâmiyet'in gelişip yayıldığı dönemde, Muhammed b. el Kasım'ın Sind'i istilasıyla, Müslümanların Hindularla ilk teması başlamıştır. Bu temas, X. yüzyılda, Gazne Devleti'nin Güneye doğru büyümesiyle, Müslüman Türkler ile devam etmiş ve XI. yüzyılda Delhi'nin ele geçirilip Delhi Türk Sultanlığı'nın kurulması (M.S. 1206) ile kökleşmiştir. Bu Delhi Sultanlığı, Babür'ün hâkimiyetine (M.S. 1526) kadar ayakta kalabilmiştir. XVI. yüzyılda, ülkeyi üç asır yönetecek olan Türkler ile birlik yeniden sağlanmış ve İslâmiyet Hindular arasında gittikçe yayılmaya başlamıştır. Bu yayılma döneminde, İslâmî inanç sisteminin Hinduizm karşısındaki berraklığı, bir taraftan Hindular'ın bir kısmının direkt Müslüman olmalarına sebep olurken, diğer yandan, İslâm'ın tesiri ile, bir kısmının "Senkretik" hareketlere teşebbüs etmesine yol açmıştır³.

İşte bu hareketlerden biri, günümüzde de büyük olaylara sebep olarak kendilerini dünyaya duyuran Sihler olmuştur. Bu makalede, "Sihizm" in doğuşu ve gelişmesi üzerinde durulacaktır.

a. Sihizm'i Hazırlayan sebepler ve Senkretik (Uzlaştırma) Hareketler.

Hindistan'ın dinî, siyasî ve içtimâî durumu, Hindular'ın ekserisinin hoşnutsuzluğuna yolaçmıştır. Bu hoşnutsuzluk, onları, içtimâî ve dinî sınırları ihlâl etmeye sevk etmiştir. Gayr-i memnunların gâyelerinin tahakkukunu reformatörlerden beklmeleri, onların hareketlerini hızlandırmaya yaramıştır. Bu durumda olanlar, bir dinde olması lâzım gelen şeyleri, kast sistemini esas alan mevcut Hinduizm'in politeist anlayışında bulamıyorlardı. Hinduizm'de Mutlak Varlık ve Onun Birliği konusunun politeizm içinde kaybolduğunu anlayanlar, İslâm'daki Allah inancının açıklığını ve berraklığını farkedip İslâm'a yönelmişlerdir. Bunun yanında, İslâmiyet'in bir "din" de aradıkları her şeyi ihtiva ettiğini de kavramışlardır. Hak ve âdalet ölçüsüne dayanan, kast ayırımını reddeden, insanlar arasında eşitliği esas alan, "takvâ" dan başka üstünlük tanımayan, Sultan ile köle arasında fark görmeyen İslâm'ın cihan-şümül espirisi, Hindular'ın gönüllerinde ihtilâllere sebep olmuştur. Bir kısmı, bu dine şeksiz-şüphesiz bağlanırken, bir kısmı da kendi kültürlerinden kopamayıp eski dinî kaynaklarını yeniden tetkike başlayıp; millî dinleri Hinduizm ile İslâm'ı uzlaştırmaya çalışmışlardır.⁴

3 Y. Hikmet Bayur, a.g.e., C. I-III; T.W. Haug, "Hind-Türk İmparatorluğu," İA, C.V, sf. 492-505; GAA, C.V, sf. 1283-1284.

4 Anne-Marie Esnoul, "L'Hindouisme", Histoire des Religions, C. I, sf. 1100

XIV. yüzyıldan başlayarak senkretist (uzlaşma) hareketler, Kuzey Hindistan'da kendini göstermeye başladı. Batı ve Kuzey Hindistan'da faaliyet gösteren bu dinî cereyan, Hinduizm'in dinî panoraması içinde tamamen özel bir yer işgal etti. Bu hareket, bir taraftan en otantik (authentique) hindu geleneğine, diğer yandan da İslâmî tasavvuf anlayışının tesirine bağlı kaldı. Bu konuda XV. yüzyılın ikinci yarısında kendini kabul ettiren ilk büyük isim Kabir oldu.⁵

1. *Kabir (Bénarés 1435 (?) – Maghar 1518).*

Hindistan'da, çeşitli dinî hareketler yanında, reformcular da hiçbir zaman eksik olmamıştır. Hind'in bütün temel reformcularının hayatı gibi, Kabir'inki de çeşitli efsânevi vak'alarla doludur. Jnandev ve Namdev'i⁶ manevî ataları olarak abul eden Kabir'in Ramananda⁷'nın tilmizi olduğu, ondan öğrenim gördüğü iddia edilmiştir.⁸

Dokumacı ve şair olan Kabir'in hayatı ve gittiği yerler hakkında çeşitli şeyler söylenmektedir. Onun, Tanrı'nın "Râm! Râm!" nidasına muhatap olduğuna; bu durumun, o anda, mucizevi olarak orada bulunan bir tilmizi tarafından kaydedildiğine inanılmaktadır. Bununla beraber bu durumu vesikalandıracak herhangi bir şeyin bulunmadığı ileri sürülmektedir. Hattâ Ramananda ile Kabir'in yaşadığı tarihler bile tartışılmaktadır. Bu tartışmalar, en iyi tahminler içinde bile, Kabir'in Ramananda'nın öğrencisi olmasının güç olduğu yolundadır. Kabir'in İslâmî bir çevrede yetişmiş olduğu kabul edilmesine rağmen, bunu isbat edecek delillerin mevcut olmamasından dolayı, itirazlar vukubulmaktadır.

Bu konuda, Kabir'in eserlerinden hareket edilmektedir. Eserlerinden, açık olarak, brahmanik gelenek ve Hindu pratikleriyle hemhâl olduğu anlaşılmakta ve bunun için de onun İslâmî bir çevrede değil de, Hindu bir çevrede yetişmiş olabileceği kabul edilmektedir. Bunun yanında, onun sûfî çevrelerle de münasebeti olduğu ve Müslüman şeyh Taki

5 Anne-Marie Esnoul, a.g.e. c. I, sf. 1100

6 Jnandev (XIII. Y. yılın sonunda) ve Namdev (XIV. yüzyılda), Hindistan'da yaşamış azizlerdendir. Bunlar, Vişnu kültüne tahsis edilen bazı ilâhilerin-ateşli bir Tanrı aşkını açıklamaktan yana olan-şairlerindedir. Namdev (1270-1350?) ve Tukaram (1608-1649) en meşhurlarıdır. (Daha geniş bilgi için bkz. Histoire des Religions, C.I, sf. 1097-1101; Louis Renou, Hinduism, New York-1962, sf. 209-213; A.C. Bouquet, Hinduism, London-1962, sf. 101-106; Albert Schweitzer, Les Grands Penseurs de l'Inde, Paris-1956, sf. 174).

7 Ramananda, "Bhakti" cereyanının en önemli liderlerinden olan Ramanuca (1055-1137)'nin okulunda yetişmiş ve kendini Tanrı Rama'ya adama doktrinini öğretmiş bir Hind reformatörüdür. Bunlar hakkında ileride daha geniş bilgi verilecektir.

8 Esnoul, a.g.e. C.I, sf. 1101; A. Schweitzer, a.g.e. sf. 181; A.C. Bouquet, a.g.e. sf. 100-105.

ile de bu konuda bir mücadelesi bulunduğu dikkati çekmektedir. Şayet saf bir Hindu olmuş olsaydı, şeyh Taki'ye muhalefeti nasıl söz konusu edilebilirdi?⁹.

Kabir'in Hinduizm'in "Sant" geleneği ve "Bhakti"¹⁰ hareketinin tesirinde kaldığı, buna paralel olarak doktrinlerinin bazılarının, "siddha" veya "goraknathin"¹¹lerin Şivaizm'inde anlattıkları şeylere oldukça yakın Yoga¹² âdetleriyle kesin bir benzerlik arzettiği görülmektedir. Bu benzerliklere rağmen Kabir, Hinduizm'in benimsemediği bazı inançlarına saldırmaktan da geri kalmamaktadır. Onun "Râm" adını verdiği tanrısı, tasvir kültürünün ve "avatara"¹³nın düşmanıdır. Bu "Râm" adını verdiği tanrının destan kahramanı Rama ile hiçbir bağı yoktur. Bu "Râm" ismi, sadece Kabir için husûsî bir isimdir ve onun bir tek tanrısını ifade etmektedir.¹⁴

"Râm" ismi ile Kabir, o güne kadar böyle bir gelenek olmamakla beraber, Mutlak bir Tanrı'yı işaret ediyor. "Samsara"¹⁵ ve "Guru"¹⁶

9 Esnoul, a.g.e. C.I, sf. 1101; Schweitzer, a.g.e. sf. 181; Marguerite-Marie Thiollier, Dictionnaire des Religions, Belgique-1982, sf. 207; Salomon Reinach, Histoire des Religions, Paris-1976, C.I, sf. 90; Louis Renou, Hinduism, New York-1962, sf. 213-217; R.C. Zaehner, Hinduism, New York Toronto-1966, 139-141.

10 Bhakti: Güney Hindistan'da ortaya çıkan, Tek Tanrı'ya içten ve gerçekten tapmayı esas alan bir cereyandır. (Daha geniş bilgi için bkz. L. Renou, L'Hindouisme, sf. 62-65; R.C. Zaehner, Hinduism, sf. 125-146; İ.H. Dalmais, Shalom, sf. 96-108)

11 Siddha veya goraknathin: Bu iki kelime birbiri yerine kullanılmaktadır. Bunlar, yaşadığı devir hakkında çok az şey bilinen ve XIII. asırda Şiva ile özdeşleştirilen Goraknatha veya Gorakşa tabi' olanlardır. Goraknatha, bedenî ve özellikle "güç" elde etmek amacıyla "nefes" in kontrolüne önem veren bir çeşit yoga hareketi olan Hatha Yoga'ya dahildir. (Daha fazla bilgi için bkz. Histoire des Religions, C. I. sf. 1068-1069)

12 Yoga: Psiko-teknik yaratıcı bir irade terbiyesidir. Hindistan'da mevcut felsefi sistemlerden biridir. Huzur ve sükûnete götürecek yüksek bilgiye ulaşmak gayesi ile, bütün ruhi kuvvetlerin teemmül ve istiğrakla bir noktaya toplanmasını, düşüncenin teksif edilmesini öğreten bir sistemdir. (Geniş bilgi için bkz. (Prof.) Dr. E. Sarıçoğlu, Dinler Tarihi, Sf. 146-148).

13 Avatara: Sanskritçe "inen" anlamına gelir. Puranalar'ın brahmanik anlatımlarında tanrı Vişnu'nun cisimleşmesine verilen isimdir. Hinduizm'de, Vişnu'nun zaman zaman kurtarıcı sıfatıyla dünyaya inmesi ve zamanın icablarına göre kendini göstermesidir. (Thiollier, a.g.e. sf. 27; Prof. Dr. Annemarie Schimmel, Dinler Tarihine Giriş, Ankara-1955, sf. 221)

14 Esnoul, a.g.e. C.I, sf. 1101; L. Renou, L'Hindouisme, sf. 100; L. Renou, Hinduism, sf. 213-216.

15 Samsara: Sanskritçe "akma, akış" anlamını ifade eder. Karma kanununun determinizmiyle belirtilen ruh göçü'dür. Bu, Hindistan'da ve bilhassa Hinduizm'de, her insanın "karma" sına göre tekrar tekrar dünyaya geleceğini kabul eden bir görüştür. (Thiollier, a.g.e. sf. 327; Schimmel, a.g.e. sf. 247)

16 Guru: "Manevî önder" anlamındadır. (Thiollier, 162; L. Renou, L'Hindouisme, 100)

kavramlarına büyük bir bağlılık gösteren Kabir'in, böylece en koyu Brahmanizm'e ulaştığı; fakat bununla aşkın Tanrı'yı açıklamış olduğu kabul ediliyor.¹⁷ Bu düşüncesiyle Kabir, sade ve gerçek olan "Bir Tek Tanrı" inancını öğretiyor.¹⁸

Hindistan'da, hakkında çeşitli dil ve lehçelerde bir çok kitap yazılmış olan Kabir, düşüncelerinde kast engellerini aşmış, her ırktan çok sayıda tilmiz edinmiş ve onlara doktrinlerini vazetmiştir. Ondan sonra da doktrinlerini takip eden tilmizleri olmuştur. Bu tilmizlerden bazıları, Braham Das'ın etrafında gruplaşmış ve "Kabirpanthi" ismini almışlardır. Bunların ahfadı, bugün de, mevcuttur ve umûmiyetle Benares ve Hindistan'ın merkez eyâletlerinde varlıklarını sürdürmektedir. Kabir'in şöhreti, kendi gruplarının dışına taşıp bütün Hindistan'a yayılmıştır. Kabir'in terkip ettiği ve bazıları otobiyografik bir değere sahip birçok ilâhîler, Sihler'in kutsal kitapları olan Adi-Granth içinde yer almıştır.¹⁹

Kabir'den sonra, bir müslüman olan imparator Ekber (1542-1605), dinî olmaktan daha çok felsefî olan bir monoteizm içinde, Hıristiyanlık ve Yahudilik de dahil, Hindistan'da bulunan bütün dinleri uzlaştırmayı denemiştir. Fakat bu denemelerin en ilgi çekicisi ve kalıcısı, Kabir'in aşığı yolda yürüyen, onu sistemleştirerek bugünkü "Sihizm" in ortaya çıkmasını sağlayan *Nanak*'inki olmuştur.²⁰

Nanak'a geçmeden önce, bu hareketin daha sonraki yıllarda aldığı olduğu değişik bir başka tipine burada -bir daha geri dönmek için- yer vermeyi uygun bulduk. Bu uzlaştırma hareketi, daha sonra bahsedeceğimiz, Nanak ile şekillenmesine rağmen, değişik boyutlar altında devam etmiştir. Nanak'ın reformu İslâmî tesirden ileri geldiği kadar, Bengalli bir Brahman ailesinden doğmuş Rammohun (1772-1833)' un, reformu da Protestanlığın tesiriyle ortaya çıkmıştır. Rammohun, Kalküta'da yerleştikten sonra, çeşitli dilleri öğrenmiş ve geniş bir monoteizm sistemi içinde Hıristiyanlıkla Hinduizm'i uzlaştırmaya gayret sarfetmiştir. Britanya adalarına yaptığı bir seyahat sırasında, Bristol'de ölümünden sonra, halefi olarak Keshap Chander Sen, bu hareketi devam ettirmiştir. Max Müller'in dostu olan K.C. Sen, Londra'da

17 Esnoul, 1102

18 S. Reinach, a.g.e. C.I, sf. 90

19 Esnoul, sf. 1102

20 S. Reinach, C.I. sf. 90; Larousse du XXe siècle, Paris-1933, C. VI, sf. 253; Y. Hikmet Bayur, Hindistan Tarihi, C. II, sf. 99-140

vaazlarda bulunmuştur. Bu birleştirme ve uzlaştırma çabaları, yeni bir mezhebin doğmasına yol açmıştır. Bunlar da, Vedalar'ın otoritesine ve kast sistemine muhalefet ederek, Hıristiyanlıkla Hinduizm'i uzlaştırma noktasından yola çıkarak, bu hareketi başlatmışlardır. XIX. yüzyılın sonunda yaşamış iki Hindu şahsiyeti olan Râmakrişna ile Vivekananda'da da, bunlara benzeyen bir fikir karışımına rastlanmaktadır.²¹ Mirza Çulam Ahmed (1839-1908)'de, "Ekber gibi, Hindistan'da dinler arası bir uzlaştırma faaliyetinin son perdesini sahneye koymak gayreti içine düşmüştür."²²

2. Nanak (1469-1538).

Guru Nanak'ın hayatıyla ilgili olarak çok sayıda döküman mevcuttur. Bu eserler arasında en önemlisini "*janamsakhi*"ler teşkil eder. "*Janamsakhi*" ler Nanak'ın hayatını ve davranışlarını övgülerle anlatan menkabevi eserlerden olduğu; Nanak'ı ülküleştirmesine rağmen, gerçek hayatı hakkında okuyucuya fazla bir şey vermedikleri ileri sürülmektedir.²³

M.S. 1469'da doğan Guru Nanak'ın gerçek doğum yeri tartışma konusudur; fakat ebeveyninin şimdi Nanakana Sahip adını taşıyan, Lahor'un güneybatısına 60 km. mesafede bulunan, Talvandi Köyüne mensup olmalarının kesin olarak kabul edilmesi hadisesi, onun da burada doğmuş olması ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Nanak'ın çocukluğunu ve yetişkinlik çağını bu köyde geçirdiği; bu köyü terketmeden önce burada evlendiği ve iki oğlu olduğu da kabul edilmektedir.²⁴ Kabir'inkine benzer bir ortamdan gelen²⁵ Nanak, fakir olmasına rağmen yüksek sayılabilecek bir kast'a mensup bir aileden Hindu bir çevrenin çocuğudur.²⁶

Nanak'ın yedi yaşında okula gittiği, Hindu öğretmenine Vedalar'ı öğrenmek yerine Tanrı'nın gerçek adını öğrenmek istediğini söylediği;

21 S. Reinach, a.g.e. C.I, sf. 90-91; L. Renou, Hinduism, sf. 50, 224-229; Félicien Challaye, Dinler Tarihi, Çev. Samih Tiryakioğlu, İstanbul-1972, sf. 86

22 (Prof.) Dr. Etem Rubi Fırah, Ahmediyye Mezhebi (Kâdiyânîlik). Ankara-1976 (Doçentlik Tezi), sf. 78

23 Les Religions du Monde (RM), Nşr. G. Parrinder, "*le Sikhisme*", İng. den Fran. ya ter. Cl-Marie Hut ve Jean Michel Luccioni, Luxembourg-1981, sf. 222.

24 RM, "*le Sikhisme*", sf. 222; Muhammed İkbâl, "Sikhs", Encyclopédie de L'İslâm (EI) Paris-1934, C. IV, sf. 435; Larousse du XX siecles, C. IV, sf. 253; R.C. Zaehner, a.g.e. sf. 140; Geniş bilgi için bkz. W.H. McLeod, Guru Nanak And The Sikh Religion, Delhi-1978

25 Esnoul, C. I, 1102; A.C. Bouquet, a.g.e. sf. 105

26 Thiollier, a.g.e. sf. 268

9 yaşında Farsça öğrenmeye başladığı rivayetler arasındadır.²⁷ Ayrıca onun Farsça yanında Hind'in ve Pencab'ın mahallî lisanlarını bildiği ileri sürülmekle beraber²⁸, iyi bir okul eğitimi almadığı, İslâmî topluluğa va'zetmek için, Farsça ve Arapça'yı yeteri derecede bilip bilmediği de açık değildir.²⁹

Nanak, henüz genç iken, Talvandi (Nankana Sahip) Köyünü terkedip Sultanpur şehrine gitmiş ve orada mahallî Müslüman bir idarecinin hizmetine girmiştir.³⁰ Efendisinin ondan razı olmasıyla senelerce bu görevini sürdürmüştür. Boş vakitlerinde de ormana çekilmiş ve düşünmeye dalmıştır. Rivayete göre, bu zâhidâne gezilerinin birinde, bir keşif hâlinde, Tanrı'nın huzuruna çıkarılmış ve kendisine, "Yaratıcı, korku ve düşmanlıktan münezzeh, doğmamış, zâtı ile kâim, yüce, lütüfkâr yalnız bir Tanrı'nın bulunduğu" şeklinde va'zetmek görevi verilmiştir.³¹ Bunun üzerine Nanak, 1500 yılına yakın bir zamanda, vazifesini ve Sultanpur'u terkedip zahitlik hayatına başlamıştır. Bu vaziyette Hindistan'da birkaç sene dolaşmış ve gittiği yerlerde bir tek ve gerçek olan "tanrı"sı hakkındaki düşüncelerini yaymaya çalışmıştır. Bu vesile ile Hindistan dışına çıkmış olabileceği ihtimaline bile yer verilmiştir.³²

Vaazlarıyla şöhrete kavuşan Nanak'ın, Hindistan'ın çeşitli yerlerini gezdiği, İran'da seyahatte bulunduğu, Mekke ve Bağdat'ı ziyaret ettiği; Hindu ve Müslüman din adamlarıyla tartışmalar yaptığı da rivayetler arasındadır.³³ Bu geziler sırasında İmparator Babür'ün akınlarının bazılarını gördüğü ve bu gezilerin Babür'ün saldırıları sırasında sona ermiş olduğu tahmin edilmektedir. Bu sırada, bir milyoner tarafından, Ravi nehrinin kıyısında, şerefine kurulmuş olan Kartapur Köyüne yerleşmiş ve hayatının son on senesini bu köyde geçirmiş, yeni inancını yaymaya çalışmıştır. 1539 yılının Eylül ayında, 70 yaşında, bu köyde ölmüştür. Ölürken, geride iki oğul ve çok sayıda tilmiz (sih) bırakmıştır.³⁴

27 Prof. Dr. Hüseyin G. Yurdaydın-(Prof.) Dr. Mehmet Dağ, Dinler Tarihi, Ankara 1978, sf. 142

28 Esnoul, C.I, sf. 1102

29 M. İkbâl, "Sikhs", Eİ, C. IV, sf. 435

30 RM., "le Sikhisme", sf. 222; M. İkbâl, Eİ, C. IV, sf. 435

31. M. İkbâl, Eİ, IV/435

32 İkbâl, Eİ, IV/435; "le Sikhisme" a.g.e. sf. 222

33 Prof. Dr. Hüseyin G. Yurdaydın-(Prof.) Dr. Mehmet Dağ, a.g.e. sf. 144; İkbâl, Eİ, IV/435; A. Abdullah el-Masdûsî, Yaşayan Dünya Dinleri, Ter. Mesud Sadak, İstanbul-1981, sf. 152-153

34 "le Sikhisme", RM, sf. 222; İkbâl, Eİ, IV/435

b. Guru Nanak'ın Düşüncesinin Geçmişi

İslâmî fikirlerden istifade eden, Buddha gibi, Brahmanların manevî istibdâdına ve kast sistemine isyan eden Nanak, Hinduizm'in örf-âdet ve kültürünü tasfiye etmek; politeizmi, putçuluğu ve kast sistemini peşin yargulardan kurtarmak ve İslâmiyet ile Hinduizm arasında bir uzlaşma sağlamak isteğiyle ortaya çıkmıştır. Başlangıçta yeni bir "din" kurmak iddiasında olmadığı anlaşılmaktadır. Nanak'ın Seyyid Hasan adında biriyle Farsça ve İslâm ilâhiyatı okuduğu hususu, Hindu ve Sih münekkitleri tarafından kabul edilmemektedir. Bu münekkitlerden biri, bunun "bir Müslüman müellifin Nanak'ın sonraki büyük şöhretini İslâm tahsiline bağlama gayretinin bir neticesi olduğunu" ileri sürmektedir.³⁵ Bununla beraber, daha sonra düşüncelerini sistemleştirecek ve yeni bir dinin zeminini hazırlayacak olan Nanak'ın fikirlerinin bir geçmişi bulunduğu; bu fikirlerin İslâmiyetin Hind Yarımadası'nda görünmesinden sonra olduğu ortadadır.

Genel olarak Guru Nanak'ın doktrinleri Hindu geleneğiyle İslâmiyet'in uzlaştırılmasından doğan bir karışım olarak kabul edilmekle beraber, bu sentezin İslâmiyet ile hiçbir münasebeti bulunmadığı; şimdi "nirguna sampradaya" adı altında devam eden, Hindistan'ın kuzeyindeki "Sant" geleneğinin gelişmesi olduğu da ileri sürülmektedir.³⁶ Bu geleneğin, "*Vaisnava bhakti*"³⁷ ceryanı ile karıştırıldığı, bu ikisi arasında hiçbir münasebetin olmadığı da ileri sürülmektedir.³⁸ Bu "Bhakti" ceryanı, Güney Hindistan'da, Tek Tanrı'ya içten ve gerçekten tapmayı, kendini candan bu sevgiye bağlamayı adak ve tapma biçimlerinden üstün tutan; Brahman'a önem vermeyen bir ceryandır. Bu ceryana, *Vişnuit*³⁹ ceryanı da denilmektedir. Bunun en önemli önderi, Ramanuca'dır. Ramanuca, XI. yüzyılda yaşamıştır. Yine bu ceryanın Kuzey Hindistan'daki en eski ve ünlü lideri, Ramananda'dır. Bu Ramananda, İslâmî tasavvuf anlayışına yakın düşüncelere sahiptir. Kast sistemine karşı durarak insanların eşit olduğu düşüncesini ortaya atmış, "Bhakti" kavramına ve *Vişnuit* ceryanına Kuzey Hindistan'da yeni boyutlar

35 Larousse du XXe siecles, VI/253; İkbâl, Eİ, IV/435

36 "le Sikhisme" RM, sf. 222; N. Smart, The Religious Experience of Mankind, G. Britain 1977, sf. 179.

37 Vaisnava Bhakti: Tanrı Vişnu'nun hulûllerine doğru zâhidâne yönelme ve bağlanma ceryanıdır.

38 "le Sikhisme", RM, sf. 222-223

39 Vişnuizm: Hinduizm'deki teslisin ikincisi, koruyucu olan Tanrı Vişnu'yu diğer tanrılardan üstün tutan bir ceryandır. (Bkz. Histoire des Religions, C. I, sf. 1083-1088; Thiollier, a.g.e. sf. 373; L. Renou, L'Hindouisme, sf. 98-103)

kazandırmıştır. Bu cereyanlar, Hindistan'da taraftar bulmuş; Kabir ve Nanak gibi liderlerin çıkmasına zemin hazırlamıştır.⁴⁰ Fakat Nanak'ın vaz'ettiği doktrin, Sant geleneğine bazı noktalardan uymakla beraber, ona yeni boyutlar kazandırmıştır. Bu "Sant" geleneğiyle "Vişnuit Bhakti" geleneği bir birinden farklı kabul edilmektedir. *Vişnuit* (vaişnava) cereyanından ayrılan bir inanç sistemi geliştirilmiştir. İlâhî avatara (hulül) doktrini reddedilmiş; putlara tapma hor görülmüştür. İşte böylece Nanak kendisine miras kalan bu gelenekleri, kendi döneminde, daha güzel bir senteze kavuşturmuştur.⁴¹

c. Guru Nanak'ın Tanrı Anlayışı ve Doktrinleri

Nanak'ın üzerinde durduğu en önemli konu tanrının birliği ve insanın kurtuluşudur. Ona göre, tanrı "Bir" dir ve kurtuluşu arzu eden insanın kendisiyle samimî ilişkiler kurabileceği aşkın bir yaratandır. Nānak'ı da en çok meşgul eden husus, bu kurtuluşun aranmasıdır. Onun doktrininin temelini, kurtuluş yoluyla ilgili ifadeler teşkil etmektedir.⁴²

1) Tanrı anlayışı

Nanak, "Tanrı" anlayışını, bazı terimlerle açıklamaktadır. Temel terimi, "nirankar" (şekilsiz)'dir. Tanrı'yı açıklamanın en karakteristik vasfı, onu "şekli olmayan" tarzında tavsif etmektir. Diğer bir vasıf, "akal" (ebedi)'dir. Üçüncü bir vasıf Tanrı'nın "alakh" (sözle anlatılmaz) olmasıdır. Bu sonuncu kavram, çeşitli anlayışları da beraberinde getirmiştir. Bu kavramı izah edebilmek için Guru, çeşitli anlatım tarzlarına baş vurmuştur. "Sözle anlatılmaz" ise, insan "Tanrı"yı nasıl tanıyabilir? Bu soruya Guru Nanak'ın birinci cevabı: Tanrı, kül olarak, ölümlü olanın anlayışı dışında olduğundan, insan, Tanrı'yı tanımaya muktedir değildir. Bu soruya onun ikinci cevabı ise şöyledir: Tanrı, bütünlüğü içinde bilinemez, fakat o, tamamen bilinemez değildir. Çünkü o, hidâyetin tanrısıdır. O, kendini anlayabilmesi ve görebilmesi için insana anlayış vermiştir. Tanrı "sarab-viapak" (her yerde hâzır ve nâzır), her yaratıkda mündemiçdir. İnsan düşüncesini faaliyete geçiren gözüyle Tanrı, her şeyde görülebilmektedir. Her yaratıkda Tanrı ilhâmı söz konusudur. Bu ilhâmın kesin bir geometrik yeri, insan kalbidir. Bu kalb

40 A. Schweitzer, a.g.e. sf. 172-181; Histoire des Religions, C.I, sf. 1088-1093; L. Renou, L'Hindouisme, sf. 99-100; R.C. Zaehner, Hinduism, sf. 98-101; Y.H. Bayur, a.g.e. C.I, sf. 351-358; "le Sikhisme", RM, sf. 223

41 "le Sikhisme", RM, sf. 223

42 "le Sikhisme" RM, 223

gözüyle insan, Tanrı'yı görmeğe, üzerinde düşünmeğe kabiliyetlidir. Nanak'a göre, bu sezgi (ilhâm) önemli bir ip ucutur. Ancak bu ip ucuyla, Tanrı ile insan arasında bir mesaj mevcut olabilir. Bu sezgi, duyulursa ve kat'î bir şekilde uygulanırsa, ancak o zaman Tanrı tarafından gösterilen kurtuluş yolu bulunabilir.⁴³

2) Kurtuluş Yolu

Nanak'ın üzerinde durduğu diğer önemli bir husus da insanın kurtuluşudur. Bu kurtuluş yolu üzerinde en büyük engel, bizzat insanın kendisidir.

İnancını değiştirmedığı zaman insan, efendisi dünya olan bir köleye benzer. Onun saâdeti, dünyaya ve dünyanın değerlerine gider. Bu dünya ve değerlerine bağlılık da insanı, doğum ile ölüm arasında cereyan eden sonsuz ruh göçü dairesi içinde kalmaya ebediyen mahkûm eder. Büyük düşman, "Maya"⁴⁴ (gerçek olmayan, aldatıcı olan) dır. Guru Nanak için "maya", dünya ve dünya değeri verilen şeylerin boş ve aldatıcı olduğunu göstermektedir. Bu şekildeki dünya'yı kabul eden, bu dünya'nın değerlerine bağlanarak kurtulmayı arayan kimse, "maya"nın, yanılmanın kurbanıdır. Bu bağlılığın sonucu, ruh göçüdür. Bu ruh göçü, mutlu kılıcı bir vizyon'un verdiği ebedî neş'eyi insana verecek yerde, onu ardarda gelen bütün bir ölüme sevk etmektedir⁴⁵. İnancını değiştirmeyen insanın kendisi, Tanrı'dan ayrılmaktadır. İnanmayan insanın durumu iğrençtir (aşâğılıktır), fakat o, bu durumda bile, ümitten yoksun değildir. Çünkü Tanrı, lütfu ile, yaratıkları içinde kendini göstermektedir. Bu sezgiyi (ilhâmı) kavrayarak (elde etmeyi başararak) insan, kurtuluşa varabilir. Guru Nanak'ın bu ilâhî sezgiyi açıklamak için kullandığı anahtar kelimeler; *nam*, *shabad*, *guru* ve *hukam*'dır. "Nam", Tanrı adı (İlâhî Ad); "Shabad", Tanrı Kelâmı (İlâhî söz) dır. Tanrı konusunda ileri sürülen her şey, İlâhî Ad'ın ve İlâhî Kelâm'ın bir görünüşüdür. "Guru" ile ifade edilen, "İlâhî Rehber" dir. Guru Nanak'ın söz dağarcığında, bu kelime, şuurlu ve kabiliyetli, "iyi niyetli insan"ın viedanında gizli bir şekilde yer bulmuş Tanrı'nın sesini ifade etmektedir. "Hukam" (İlâhî Düzen, Yol) terimi, İlâmın

43 "le Sikhisme", RM, 223

44 Maya: Sanskritçe bir kelimedir. "Yanılma", "Majik güç" anlamına gelmektedir. Rig-veda ve Upanişadlar'da da bu anlamlarda kullanılmıştır. Bu maddî dünyanın boş ve yanıltıcı olduğunu ifade için de kullanılmaktadır. (Metindeki diğer başka, kelime anlamı için bkz. Thiollier, a.g.e. sf. 242; Schimmel, a.g.e. sf. 240)

45 "le Sikhisme", RM, sf. 223

niteliğini açıklamaktadır. İnsanın aynı zamanda hem fizikî, hem de ruhî dünyasında İlâhî Düzeni kabul etmesi; kendini bu düzene uydurmaya teşebbüs etmesi gerekir. Bu ahenge erişen kimse kurtulmuştur.⁴⁶

3) Dindarlık Disiplini

Kurtuluşu arayan kimse, bu hedefi yakalamak için, dindarlık disiplinine sahip olması ve en son uyumu (ahengi) kazanıncaya kadar düzenli olarak, onu uygulamaya devam etmesi gerekir. Guru Nanak'ın açıkladığı bu disiplin anlayışının tapınaklardaki âyinler ile, camilerdeki ibadetler ile, hac'da ve zühtde olduğu gibi gözle görülür düşüncelerle bir ilgisi yoktur. Hakikî haccın tek amacı, kabul edilebilir ibâdetin tek gayesi, "Guru'nun açıkladığı İlâhî shabad'ı, "İlâhî Söz"ü kendi kalbinde duymasındır. Guru Nanak tarafından öğretilen disiplini izâh etmek için en sık kullanılan terim, "*Nam simran*"dır. Bu terim, Tanrı isminin anılmasıdır. Bu özel kelimenin otomatik olarak tekrarı her zaman dindarlık uygulamasıydı; fakat Nanak'ın buna verdiği anlam daha farklıdır. O, bunu, bir doktrin haline getiriyor. Hattâ bu, pratik açıklamaya da kâfi gelmiyor. İdeal her insanı Tanrı adıyla karşı karşıya getirmek ve "İlâhî Ad"ın içinde ifadesini bulan, "İlâhî Düzen"e yaptığı ve işlediği herşeyi uydurmaktır.⁴⁷ "*Nam simran*"ın disiplinli bir şekilde uygulanması, Tanrı'ya doğru yaklaşıma ve Tanrı'ya kavuşmaya yol açmaktadır. Bu, Nanak'ın merhaleler halinde tasvir ettiği kademeli bir seyirdir. Bu merhalelerin beşincisi ve sonuncusu, "*sach khand*" (Hakikatın Krallığı), ruhun Tanrıyla mistik bir kavuşmayı elde etmesidir. Anlatılmaz bu mutluluk durumunda, Tanrı'da ruh'un birleşmesi son kurtuluşu sağlamaktadır.⁴⁸

d. Sihizm'in Doğuşu

Nanak, Kur'an ve Veda'ların otoritesini reddetmesine rağmen, Sih inancını monoteizm temeli üzerine kurmuştur⁴⁹. Bu temele dayanan Sihizm, XVI. asırda Pencap'ta teşekkül etmiş ve bugüne kadar da varlığını sürdürmüştür.⁵⁰ O, başlangıçta, Buddizm gibi, Brahmanların

46 "le Sikhisme", RM, sf. 225

47 "le Siklisme", RM, sf. 225

48 "le Sikhisme", RM, sf. 225

49 S. Reinach, I/90; R.C. Zaehner, a.g.e. sf. 140

50 Esnoul, a.g.e. C.I. sf. 1102; Larousse du XX e siècle, VI/253; L. Renou, L' Hindouisme, sf. 100

manevî istibdâdına karşı bir reaksiyon, Hind kast sistemi ile Hindu âyinlerinin aşırılığına karşı bir isyan olarak doğmuştur. Mezhep taraf-tarlılığı ve hurâfatı ortadan kaldırmak suretiyle, içtimâî eşitliği ve cihan-şümül kardeşliği yaymayı amaç edinmiştir.⁵¹ Buna rağmen daha sonra kendileri yeni bir kast oluşturmuşlardır.⁵²

İslâmiyet'in Hindistan'a girmesinden sonra, zaman içerisinde, Hind-liler'den bu yeni dine ısınanlar yanında, eski dinî geleneklerini devam ettirenler de mevcuttur. Müslümanlarla Hinduları karşı karşıya getiren dış farklıklara hücum edip bir birlik sağlamaya çalışan Kabir'den⁵³ sonra İslâmî fikirlerden istifade eden Nanak'ın, önceleri, bir din kur-mak iddiasında olmadığı; Hinduizm'in örf, âdet ve kültürünü tasfiye etmeği düşündüğü; politeizmi, putçuluğu ve kast sistemini peşin yargılardan kurtarıp İslâmiyet ile Hinduizm arasında bir uzlaştırma sağlamak istediği⁵⁴ kaydedilmektedir. Önce siyâsî olarak başlayan bu hareket, daha sonra dinî bir veçheye kavuşmuştur. Nanak, Müslüman mutasav-vıfların etkisinde kalmış, tasavvufu kolayca içine sindirmiş ve Kuzey Hindistan'da vaazlarda bulunmuş; eklektik Sih hareketini ortaya çıkarmıştır.⁵⁵ Nanak'ın, Kabir gibi, "Tanrı'nın indinde ne Hindu vardır, ne de Müslüman" şeklinde mesajlara sahip olduğu⁵⁶; İslâm'dan alınan katı bir monoteizmin mevcudiyetine rağmen, Hint felsefesinden gelen Maya ve Nirvana⁵⁷ tasavvurlarını benimsediği; tenâsuh fikrini kabul etmekle beraber, avataralar'a inanmadığı kaydedilmektedir.⁵⁸

Tanrı'nın birliği, ibâdetin merkezîyeti -İlâhî Ad'ın tekrar tekrar zikredilmesinde özetlenen- çeşitli kастlardan insanların eşitliği, putlara tapınmanın kötülüğü, kardeşçe sevginin önemi ve rehber olarak "Guru"ya olan ihtiyaç şeklinde özetlenen bu inanç sistemi, Nanak tarafından tahsilli tahsilsiz herkese uygun bir şekilde sunulmuş ve bir hayat nizamı olarak sistemleştirilmiştir.⁵⁹

51 M. İkbâl, *EL*, IV/435; L. Renou, *L'Hindouisme*, sf. 100-101.

52. "le Sikhisme", *RM*, sf. 226

53 Neşr. S.G.F. Brondon, *A Dictionary of Comparative Religions (DCR)*, London-1970, sf. 576.

54 Larousse du XX e siècle, VI/253; N. Smart, a.g.e. sf. 179.

55 Esnoul, I/1102

56 R.C. Zaehner, *The Concise Encyc. of Living Faiths*, London-1971, sf. 236.

57 Nirvana: Buddizm'de nihai gayedir. Kelime olarak "sönmek, dinmek" mânâsına gelir.

Nirvana'nın izahı, Buddizm mezheplerine (Hinayana, Mahayana) göre farklılık göstermektedir. Kin, hurs, ızdırıp ve boş ümitlerden kurtulup "gerçek kurtuluş" a ulaşmaktır. Kozmoloji bakımından insanın, doğum silsilerinden kurtulması; metafizik bakımdan en yüksek saâdete ulaşmasıdır (Schimmel, a.g.e. sf. 242; E. Sarıkoğlu, a.g.e. sf. 164-165; Thiollier, a.g.e. sf. 271).

58 A. Schimmel, a.g.e. sf. 205

59 DCR, sf. 576-578

e. Nanak'tan Sonraki Durum

Guru Nanak, ölmeden önce sadık tilmizlerinden Angad'ı Sihler'in "guru"sü (rehber, havarı) olarak kendine halef tayin etti. Nanak'ın ölümünden sonra halefleri arasında, Nanak'ın telkin ettiği tenâsuh akidesi uyarınca, onun ruhunun sırasıyla kendisini takip eden "Guru"ya geçeceği inancı ortaya çıktı. Bunun için Guruların hepsi, Nanak'ın yeni bir tezahürü olarak görüldü. Birbuçuk yüzyıldan fazla bir süre yeni cemaat bir seri Guru tarafından idare edildi. Bu silsile, onuncu Guru, Govind (Gobind) Singh'in 1708'de ölümüyle sona erdi.⁶⁰

Bu Guruların tilmizleri, Kabir'in yolunda devam edenlere "Kabirpanthi"ler denildiği gibi, önce, "Nanakpanthi"ler olarak adlandırılmış ve bir müddet sonra "Sikh" ismini almışlardır.⁶¹ Bu "Sikh" kelimesi, özel anlamıyla (sanskritçe'de), "çırak veya tilmiz" anlamına gelir.⁶² Batı'nın "Sikhisme" olarak adlandırdığı bu sistemi, Sihlerin "Gurmat" kelimesiyle belirttikleri kaydedilmektedir.⁶³

İkinci Guru Angad'ın dönemi, pek önemli olmamakla beraber, halefi Guru Amar Das döneminde kendini gösteren anlamlı gelişmelerin başlangıcı olmuştur. Guru Angad, kurtuluşun elde edilmesi ve oraya dahil olanların artırılmasını amaç edinerek bu sistemi olduğu seviyede tutmuştur. Angad, 13 yıl (1539-1552) guruluk vazifesini ifâ etmiştir. Angad döneminde bir grup, Nanak'ın oğlu Sri Chand'a tabi olup Udasi cemaatini oluşturmuşlardır. Bunlar da Sih olmakla beraber, sakal, türban gibi şeyler kullanmamışlardır. Resmî guruluğu devam ettiren Angad, Nanak'ın şiirlerini tertipleledi, nizama soktu. Granth'ı tertipleme işine ilk başlayan da Angad olmuştu.⁶⁴ Angad da ölmeden yerine üçüncü guru olarak Amar Das'ı tayin etti. Yirmi iki yıl (1552-1574) bu guruluk görevini ifâ eden Amar Das, Sihler'in dinî ve içtimâî durumlarında düzeltmeler yaptı. Kendisini ziyarete gelen tilmizlerinin kendisiyle beraber yemelerinde ısrar etti. Bölge sistemini getirdi (Manji). Brahmanik usullere karşı doğum, evlenme ve ölüm gibi törenlerde reform yaptı. Hindulara ait üç bayram günü, Sihlerin bayram günü olarak ilân edildi ve gurunun Goindval şehrinde bulunduğu yer, Sihlerin hac yeri oldu. Amar Das döneminin önemli sayılabilecek diğer bir husûsiyeti, Sihlerin

60 "le Sikhisme", RM, sf. 225; İkbâl, Eİ, IV/436; DCR; sf. 577

61 "le Sikhisme", RM, 225

62 Larousse du XXe siècle, VI/253; İkbâl, Eİ, IV/435; DCR, sf. 576; S. Reinach, a. g.e. sf. 90; A.C. Bouquet, Hinduism, sf. 105

63 "le Sikhisme", RM, sf. 222

64 RM, "le Sikhisme", sf. 226; DCR, sf. 577; el-Masdûsî, a.g.e. sf. 153

gelişme yolunda bir temele kavuşması; guruların Kışatriya kastından olmaları ve tilmizlerinin büyük çoğunluğunun da bu kasta mensup olmasıydı. Bununla beraber, aynı dönemde, gitgide tilmizler Cat (çift-ciler) kastından gelmeye ve neticede cemaate hâkim olmaya başladı⁶⁵. İçtimâî durumları yüksek olan Brahmanlar ve racputlar arasında Sihizm pek kabul bulamıyordu.⁶⁶ Mahallî sosyolojik modellerle ve özellikle Cat kültürel modeliyle münasebetin net olduğu dönem, bu dönem oldu. Bu dönemdeki sosyolojik model, cemaatin bünyesinde, siyasi ve askerî kurumların oluşmasında, Sih doktrininin gelişmesinde ideolojik bir durum aldı.⁶⁷

Amar Das'tan sonra, tilmizi ve damadı Ram Das, IV. guru olarak, yerine geçti. Amar Das'ın İmparator Ekber ile başlattığı dostâne münasebet Ram Das ile devam etti. İmparator da ona bir arâzi verdi. Ram Das, arâzi üzerinde, daha sonra "Amritsar" (Hayat Havuzu) adını alacak olan kutsal havuzun inşasına başladı. Sonradan Amritsar Şehri haline gelen Ramdaspur kasabasını kurdu. Havuzun inşası V. Guru Arcan (1581-1606) tarafından tamamlandı. Arcan, bu havuzun ortasında, Sihler için müşterek ibâdet mahalli olarak, bugün Avrupalıların "Amritsar Altın Mâbedi" diye adlandıkları, Tanrı'ya ithâf edilmiş, Harmandar'ı kurdu. Bu mâbed etrafında Sihler yeni bir "Millet" oluşturdu. Babasının yerine 1581'de geçen Arcan ile guruluk irsî hale geldi.⁶⁸

Guru Arcan dönemi, iki önemli olaya sahne olmuştur. Bunlardan biri, Kutsal Kitab'ın derlenmesi; diğeri, hareketin artan gücünün otoritelerin düşmanlığını celbetmesidir. Sihliği yaygın ve teşkilath topluluk haline getiren Arcan; daha önce Guru Angad tarafından toplanan Nanak'ın hayatı, söz ve telkinlerine, Nanak'ı takip eden üç gurunun toplattığı ilâhileri; Kabir'in ve XI. yüzyılda yaşamış sûfi tarikatlarından birinin üyesi bulunan Müslüman Ferid'in bazı şiir ve ilâhilerini, bir kısım Hindu ve Müslüman velilerinin yazılarından seçilmiş önemli kısımları ve bu arada bizzat kendi düşüncelerini de katarak Adi-Granth (Granth Sahip) adı verilen Sihlerin Kutsal Kitabı'nı meydana getirmiştir. Bu Kitap ile Sihlerin dinî inanç ve ahlâkî kuralları ortaya konulmuştur.⁶⁹

65 RM, "le Sikhisme", 226; DCR, 577

66 İkbâl, Eİ, IV/440

67 "le Sikhisme", RM, 226

68 RM, "Sikhisme", 226; DCR, 577; İkbâl, IV/436; R.C. Zaehner, Hinduism, 110-141

69 İkbâl, Eİ, IV/436; "le Sikhisme" RM, 226; DCR, 577

Arcan döneminde hareketin artan gücü, ilk defa İmparatorluk otoritelerin düşmanlığını üzerine celbetti. İmparator Cihangir'in isteği üzerine Arcan tutuklandı ve esir olarak 1606'da öldü.⁷⁰ Arcan'ın halefi olan oğlu Har Govind (Hargovind) zamanında (1606-1645), Sihlik, sadece bir din olmaktan çıktı. Har Govind, büyük bir ordu kurdu ve malyesini düzenledi. Ruhânî önderliğinin yanında kuvvetli bir askerî önder oldu. Yerine torunu Har Rai (Har Ray, 1645-1661) ve ondan sonra da küçük oğlu Har Kişan (1661-1666) guru oldu. Har Kişan'ın ölümünden sonra Tegh Bahadur (1666-1775) guru oldu. Tegh Bahadur, Pencap'da zenginlerden zorla para alması, kaçakları saklaması ve yağmalara girişmesi yüzünden Gurkanlılar tarafından öldürüldü. Onun yerine, Sihlerin tarihinde en önemli kişi olarak kendini gösteren, oğlu *Govind* (Gobind Ray, 1675-1708) geçti.⁷¹

Govind'e göre, Tanrı'ya gerçekten ve içten tapmalı ve O, maddî benzetişlerle alçaltılmamalıdır. Kast unutulmalı, eski âyinler bırakılmamalıdır. Kötülüğü yok etmek, iyiliği yaymak ve olgun bir inanç kurmak esastır. Govind, "Pahul" adı verilen bir merasim tesis etti ve kendisine en sâdik beş tilmizini şekerli su ile ıslatarak vaftiz etti; onlara "singh" (aslan) adını verdi. Beş Sihin birarada bulunduğu yerde kendisinin de manen hazır bulunacağını bildirdi. Sihler birbirlerine rastladıkça "yaşasın guru" diye selâmlaşacak ve Granth'tan başka hiçbir şeyin önünde eğilmeyeceklerdir. Sihleri birbirine daha çok bağlamak için, arasıra Amritsar Huvuzu'nda yıkanmaları, birbirlerine "singh" demeleri, saç ve sakallarını kesmemelerini, dâima savaşmalarını da bildirdi. Böylece Govind, dinî temele dayanan cemaata askerî bir veche kazandırdı. Bu teşkilâta güvenerek otorite kurmaya teşebbüs etti; fakat Evrengzip ile yaptığı savaşı kaybederek kaçtı. Hansi ve Firûzpur arasındaki Damdama denilen yerde yerleşti ve va'zetmeğe devam etti. Adi-Granth'ın zeyli olarak Dasam Granth adlı eserini burada yazdı. Govind, Afganlı hizmetçisi tarafından öldürüldü. Ölüm anında yerine bir halef göstermeyi reddetti ve Granth'a müstakbel guru olarak bakmalarını ve hâmi olarak Allah'ı tanımalarını emretti.⁷² Onuncu Guru Govind Singh'in ölümünden sonra, Hinduizm'e yaklaşan, farklı bir cemaat halinde, bir bölünme oldu.⁷³ Onuncu Gurunun yerine, askerî bir lider olarak, Keşmir Raçput'u Bende geçti. Govind, onu, İslâm hâkimiyetine

70 RM, "le Sikhisme", 226; DCR, 577

71 İkbal, Eİ, IV/436; RM, "le Sikhisme", 226; Y.H. Bayur, a.g.e. C.I, sf. 351-358

72 İkbal, IV/436-437; DCR, sf. 577-578; "le Sikhisme", RM, sf. 226; Y.H. Bayur, C. II, sf. 276-323; H. Oldenberg, Le Bouddha, trad. de L'Allemand par A. Foucher, sf. 1-20

73 M. -M. Thiollier, a.g.e. sf. 335

son vermek için Sihleri birleştirmekle görevlendirmişti. O da vazifeyi ele alınca, Hind Türk İmparatorluğuna karşı ayaklanan racalara yardım etmeye, yağmaya ve binlerce Müslümanı katletmeye başladı. Bahadurşah, bu haberleri duyar duymaz Pencap'a geldi. İmparatorun kuvvetleri, Bende'yi mağlûp etti ve Bende, civar tepelere kaçtı. Daha sonra da aynı faaliyetlere devam etti ve neticede ele geçirilip öldürüldü. Onun yerine Sihlerin başına Rancit Singh geçti, bütün Sihleri kendi etrafında birleştirdi (1806); İngilizlerle bir antlaşma yaptı (1809). Bu antlaşmaya göre İngilizler, Satlec Irmağının kuzeyindeki yerlerle ilgilenmemeyi, Rancit de Satlec'in güneyinde sahip olduğu yerlerde iç güvenliği sağlayacak derecede asker bulundurmamayı, hâkimiyetini bu çevreye yaymayı kabul etti. Rancit'in ordusu, Avrupalı subaylarca yetiştirildi. Bu kuvvet ile Pencab'ın tamamını zapt, Keşmir'i (1819) ve Pesaver'i (1834) ilhak edebildi. Arkasında Satlec'den Hindu Kuş'a kadar uzanan kuvvetli bir krallık bırakarak, 1839'da, öldü. 1839-1843 yılları, oğullarıyla torunları arasındaki taht kavgalarıyla geçti. İngilizlerle yapılan savaşta (1845) Sih ordusu yenildi ve Lahor İngilizlerin eline geçti. 1846'da, Lahor'da yapılan antlaşma ile Sih ülkesi bir İngiliz sömürgesi oldu. İngilizlere karşı ayaklanan Sihler (1848), ağır bir yenilgiye uğradı (1849).⁷⁴ Nanak'tan sonra halefleri, İslâmiyet'in tesiriyle, disipline büyük önem verdi. Müslümanlar ile olan mücadeleleri, onları harplere alıştırdı. Kazandıkları bu disiplin sayesinde, 1800'den 1839'a kadar, Lahor'da bir krallık kurmaya muvaffak olmuşlardı. 1849'da İngilizler'e yenilmelerinden sonra, Pencap İngilizler'in eline geçti ve Sih hâkimiyeti sona erdi. Uzun zaman İngilizlere tabi olarak yaşayan Sihler, Kutsal Kitaplar'ını muhafaza ederek ve ayrı bir inanç, ayrı bir topluluk halinde varlıklarını sürdürebildiler.⁷⁵

Sihler bu tarihten sonra bazı özelliklerini kaybetmelerine rağmen, Hindistan'ın bağımsızlığa kavuşmasındaki kanlı karışıklıklarda etkili oldular. Güçlü yapılı, uzun boylu, cesaret sahibi Sihler, 1947'de Pakistan'ın ayrılmasından sonra, Hindistan birliğine bağlı olarak yeniden toplandılar. Fakat dil ve insanî ilişkiler bakımından, Hindu dili konuşan halk ile anlaşmazlığa düştüler. Hindistan ordusuna katılmakla etkileri iyice arttı; önce dillerini (Pencabî Dili), Hindu dilinin yanı sıra Pencab'ın resmî dili olarak kabul ettirdiler (1956). Daha sonra Hindu dili konuşan eyaletlerin meydana getirdiği Harina ile Sihlerin çoğunlukta

74 İkbâl, IV/437-438; "Le Sikhisme", RM, 226; DCR, 577-578; el-Masdûs; sf. 154-165

75 S. Reinach, I/90; Larousse du XXe siècle, VI/253; Grand Dictionnaire du XIXe siècle (GDU), Paris-1876, C. XIV, sf. 713.

olduğu Pencap'ın birbirinden ayrılmasını sağladılar (1966).⁷⁶ 1947 ayaklanmalarından sonra altı milyon kadar Sih Hindistanda kaldı; bir milyon yakın bir kısmı da eski İngiliz kolonilerine dağıldılar.⁷⁷ Kuzey Hindistan'da Pencap'ta bulunan Sihler, örfleriyle ve özel karakterleriyle bir millet olarak yaşamaktadırlar.⁷⁸

f. Khalsa:

XVII. asrın başlangıcı, Hindistan'da Nakşibendî hareketinin hâkim dönemi oldu. Bu hareketin Sih'lerin güç kazandığı bir döneme rastlaması, Türk İmparatorlar ile Sihler'in arasının bozulmasına yol açtı. Guru Arcan'ın ölümü ve Türk askerleriyle mücadele döneminin başlaması, VI. Guru Hargobin'in siyasi ve askerî bir güç göstermesine vesile oldu. Bu yeni teşkilât, Nanak'ın dinî temelini terketmekle beraber, cemaatin daha önemli bir değişikliğe uğramasına sebep oldu. Siyasi ve askerî yönden teşkilatlanmaya başladılar. Türk otoriteleriyle anlaşmazlık, IX. Guru Tegh Bahadır döneminde, yeniden başladı ve X. Guru Govind Singh döneminde artarak devam etti. Bu sonuncunun döneminde, anlaşmazlık Shivalık dağlarının racalarına kadar yayıldı. Guru Govind Singh'in hayatının büyük bir kısmı bu bölgede geçti. Sih tarihinde önemli bir yeri olan Guru Govind, Sihleri hem ruh, hem de şekil bakımından bir birliğe kavuşturmak için, Pahul ve Khalsa sistemini burada geliştirdi.⁷⁹ Govind, ilk kurucularının hikmetli sözlerinin Sihler'in varlığını tehlikeye soktuğuna mensuplarını inandırdı. Müslümanlara karşı ebedî bir kin duyma konusunda, onlara yemin ettirdi. Az sonra tolerans sahibi Sihleri savaştı bir topluluk haline getirdi.⁸⁰

Guru Govind, mensuplarının daha kapalı bir organizasyona ihtiyacı olduğu kanaatine varmış ve bunun neticesinde 1699'da "Khalsa"yı meydana çıkarmıştır.⁸¹ "Tanrı'nın grubu" anlamına gelen Khalsa⁸²; görünmeyen yönetimin ruhu ve bütün halkın önünde eğildiği yönetimin kutsal prensibidir.⁸³ Khalsa, disiplin içinde dinî, askerî ve sosyal vazifelerin yapıldığı bir mezhep, bir tarikatır. Bu Khalsa'ya dahil olan-

76 Meydan Larousse, İstanbul-1973., C. XI, sf. 319

77 Thiollier, 335

78 Larousse du XXe siècle, VI/253

79 RM, "le Sikhisme", 226; L. Renou, L'Hindouisme, sf. 101

80 Grand Dictionnaire Universel du XIXe siècle (GDU), XIV/713

81 RM, "le Sikhisme", 226; L. Renou, L'Hindouisme, sf. 101

82 H. Ringgren-A. V. Ström, Religions of Mankind, Philadelphia-1967, sf. 358

83 GDU, XIV/713

lar için "Pahul" denilen bir sülûk merasimi tesis edilmiş; bu merasimden sonra uyulması lâzım gelen kurallar ve "5 K esası" yerleştirilmiştir.⁸⁴

Bu pahul sistemi, hem ruh ve hem de şekil bakımından bir birlik meydana getirmek için, 1675'lerden sonra Govind tarafından icat edilmiştir. Mensuplarına, pahul ile ilgili olarak, Govind; Nanak'tan beri "caranpahul"un âdet olduğunu; insanların büyük bir tevâzuya sahip olmak için guruların ayaklarını yıkadıkları suyu içtiklerini belirtmiş ve kendi kurduğu Khalsa ile cesaretleri, silah kullanmaktaki maharetleri sayesinde bir millet olarak kalabileceklerini açıklamıştır. Bunun yanında bir hançerle karıştırılmış olan su ile vaftiz merasimini tesis etmiş ve kendisini takip edenleri "singh"e, yani aslana çevireceğini belirtmiştir. "Pahul," denilen hayat suyunu kabul edenlerin çakal iken aslan olacağını; bu dünyada kudret kazanacağını ve öldükten sonra da saâdete kavuşacağını ilân etmiştir.

Bahsedilen Pahul ise şöyle olmaktadır:

Aday, yıkanıp temiz elbiselerini giydikten sonra, umûmiyetle bu tören için dâvet edilmiş bir meclisin ortasında oturur. Demir bir leğene şeker ile su konulur ve beş Sih, sıra ile, Adı-Granth'dan mısralar okuyarak iki ağızlı bir hançer ile leğendekini karıştırır. Sonra, bu mahlûl'den adayın saç ve vücuduna serpilir ve ondan içirilir. Aynı zamanda "Raht" (Sih âdâbı) ona açıklanır. Aday'a ölümsüzlük verdiği, onu bir singh (aslan) ve hâkiki bir kşatriya yaptığı için mahlûle "amrit" (nektar, âb-ı hayat) denilir. Pahul merasiminden geçmiş her sih, saçlarını olduğu gibi bırakmak ve "K" harfiyle başlayan beş şeyi üniforma olarak giymek zorundadır. Bu 5 K: 1. kach (kisa don), 2. kirpân (hançer), 3. karâ (demir bilezik), 4. kesh (uzun saç), 5. kangha (tarak). Bu merasimden geçmiş olan Sihlerin ismine "Singh" kelimesi eklenir. Bu usûlün icadından sonra Guru da Govind Singh adını alır. Guru Govind Singh, kendine bağlanmış müridlerine "temiz, seçkin, kurtulmuş"lar anlamına gelen "Khalsa" adını vermiştir.⁸⁵ Bugün de Sihler, bu "singh" kelimesini isimlerinin yanında kullanmaktadır.⁸⁶

84 RM, "le Sikhisme", 226-227; İkbal, IV/437; DCR, 577-578; L. Renou, a.g.e. sf. 101

85 İkbal, IV/437-438.; "le Sikhisme", RM, 226-227; DCR, 577-578; ERE, 509-510

86 Bkz. Artun Ünsal, "Hindular öldürüyor, polis seyrediyordu", Hürriyet Gazetesi, 6.11.1984, sf. 11

g. Tanrı Anlayışı

Sihler'in temel Tanrı anlayışı, daha önce bahsetmiş olduğumuz Nanak'ın görüşlerine dayanmaktadır. Tanrı'yı "Nam" ismiyle ifade ederler. "Guru" ise İlahî rehberdir⁸⁷

Sih akîdesinde Tanrı, bütün insanların ve dinlerin Tanrı'sıdır. Yaratıcı, doğmamış, her yer de hazır ve nâzır, zâtı ile kaim, Mutlak ve Yüce bir varlıktır. Bu Yüce Varlık, insan ile beraberdir; fakat O, ancak "Guru" vasıtasıyla görülebilir. Bunun için "Guru" 'ya saygı üzerinde çok durulur.⁸⁸ Mutlak ve ebedî olan Tanrı ile karşı karşıya gelindiğinde, dünyanın boş ve aldatıcı; Tanrı yanında insanın aciz, yardıma muhtaç ve boyun eğici bir yaratık ve üstün olanın Tanrı olduğuna ve kurtuluşun O'na ulaşmak, O'nda erimekle olacağına inanılmaktadır.⁸⁹

Sihizme göre, tapma şekillerinin önemi yoktur. Mutlak kudret sahibi tek bir Tanrı'ya içten ve gerçekten yönelmek, iyi ahlâklı, dindâr olmak esastır.⁹⁰ Bunun yanında panteizme varan, yaratığın hepsinde mündemic bulunan yalnız bir Tanrı'dan da söz edilmektedir.⁹¹

h. Kutsal Kitaplar

Sihizm mensuplarının kült merkezini, Kutsal Kitaplar'ı "Adi-Granth" (Granth Sahip) teşkil etmektedir.⁹² Granth, Sanskritçede kitap anlamına gelmektedir. Guru Angad tarafından toplanan Nanak'ın hayatı ve sözlerine, onu takip eden üç gurunun, bazı Hind ve Müslüman velilerinin ve kendininkileri de katan Arcañ, Sihlerin Kutsal Kitabını meydana getirmiştir.⁹³ Granth, bir çok noktada, Vedanta'ya⁹³ yaklaşan doktrinleri açıklayan, Hinduizm'deki karma, maya, tenâsuh ve guru kültürünü daha ileri noktalara götürerek muhafaza eden bir kitaptır.⁹⁵

87 RM, "le Sikhisme", 225

88 Esnoul, I/1102-1103; İkbâl, IV/440; Yurdaydın-Dağ, a.g.e. sf. 145

89 RM, "le Sikhisme", 223-225; Yurdaydın-Dağ, 145

90 RM, "Sikhisme", 225; Meydan Larousse, XI/319; GDU, XIV/713

91. Thiollier, 335; Larousse du XXe siècle, VI/253

92 Esnoul, a.g.e. I/1102; Larousse du XXe siècle, VI/253

93 İkbâl, IV/440; "le Sikhisme", RM,226; DCR, 577; el-Masdûsi, sf. 153

94 Vedanta: Sanskritçe bir kelimedir. Veda'ların sonu demektir. Mutlak bin monoteizmi öğreten Hind dinî edebiyatına ait eser (Bkz. Schimmel, 215; Thiollier, 370-371; Çağdaş, a.g.e. sf. 43)

95 Thiollier, 334-335

Granth, muhtelif vezinlerde, manzum olarak yazılmıştır. Büyük bir kısmı, Gurmukhi harfleriyle eski Hind dilinde telif edilmiştir. Diğer kısımları, Gurmukhi harfleriyle Farsça birkaç şiir ve hikâye ile birlikte. Sanskritçe'yi de içine alan diğer Hind şive ve dillerindedir. İkinci kısmı olan, Sihlerin X. Gurusu Govind Singh tarafından Adı-Granth'a zeyl olarak yazılan Dasam Granth, ekseriyetle, Govind'in yazılarını ihtiva etmektedir. Bu yazıların büyük bir kısmı, Adı-Granth gibi, Tanrı'ya hamt ve şükür ilâhilerinden ibaret ise de, hizmetinde bulunduğu Hind şairlerinin muhtelif yazıları yanında, Govind Sing'in Vachitra Nâtak (Harikâlı Dram) adı verilen hal tercümesini de ihtiva etmektedir. Bütün Grand, orta boyda, yaklaşık 1200 sahifedir. Onun bazı bölümleri Sihler tarafından ibâdetlerde, pahul esnasında okunur ve sabah, akşam, yatsıda tekrar edilir.⁹⁶

Sihler Kitab'a aşırı derecede saygı göstermektedirler.⁹⁷ Bu din mensuplarının saz şairleri, "Bagat" denilen azizleri vardır. Hinduiz'de reform hareketlerine girişen Kabir ve Ramananda, bu azizlerdendir.⁹⁸

i. Kült

Sihlerin ibadeti basit ve sadedir.⁹⁹ Mâbed, ibâdetin mihveridir. Mâbed'de sembol olarak Adi-Granth ve bir kılıç bulunmaktadır.¹⁰⁰ Sereyonileri Tanrı'larına yönelik basit duadan, bir nevi abdest almak (yıkandıktan) ve Amritsar şehrine, "hac" için gitmekten ibaretir.¹⁰¹

Dinin emirlerini yerine getiren bir Sihin günlük ibadeti üç dinî hüküm altında toplanır; *Birincisi*, Granth Sahip (Adi-Granth)'ten ve bilhassa Guru Nanak'a ait pasajlardan bazılarının (capı) ezbere okumasıdır. Bir sih, bunları, kalktıktan ve banyo yaptıktan (yıkandıktan) sonra okuması gerekmektedir. *İkincisi*, ailevi bir vecibedir. Bu, genel bir tarzda yaygın olmamasına rağmen, çoğu aileler Adi-Granth'ın huzurunda her sabah toplanıp rastgele bir yeri okumaktadır. *Üçüncüsü*, gurdwara'da (*mâbed*), Khalsa'nın büyük ailesi ile beraber bulunmaktır. Guru Nanak döneminden beri gurdwara veya onun yerini tutan bina,

96 İkbâl, Eİ, IV/440

97 Esnoul, I/1102; RM, 227

98 Yurdaydın-Dağ, 144

99 Hans-Joachim Schoeps, An Intelligent Guide to the Religions of Mankind, London 1967, sf. 156

100 Thiollier, 335; L. Renou, L'Hindouisme, 101

101 GDU, XIV/713

Sih cemaatinin hayatında önemli bir rol oynamaktadır. Gurdwara içinde yapılan ibâdet, Adi-Granth'dan çıkarılan pasajların ilâhiler şeklinde okunmasından ibarettir. Gurdwara'ya giren bir sihin hemen Adi-Granth'a kadar ilerlemesi, alımı yere dayaması ve bir takdimde bulunması gerekmektedir. Belirli bazı zamanlarda, hazır bulunanların hepsi, Tanrı'nın yardımını istemek, geçmiş sıkıntılarını hatırlamak ve cemaatin zaferini dilemek için tertip edilmiş "ardas"ları (Sih duası) birlikte ezbere okumaları gerekmektedir. Bu dua, ilk defa, XVIII. yüzyılda formüle edilmiş ve o zamandan beri, önemsiz bazı küçük değişikliklere uğramıştır. Bu dua, "Guru"nun zâhir bedeni gibi Adi-Granth'ı işaret ederek ve "raj karega Khalsa" ("Khalsa hükümran olacak") açıklaması ile sona ermektedir.¹⁰²

j. Sihlerin Diğer İnanç, İbadet ve Gelenekleri

Sih ianancı, Hindu dinî inaçlarının tasfiyesini hedef alır. Kuru-cusu, kast sınırlamasını ve hurâfe kabilinden olan inançları red, insanlar arasında mutlak bir eşitliği telkin eder. Şekli ibâdetin ve mukaddes yerleri ziyaretin insan ruhunu yükseltmediğini; ibâdete verilen şeklin değil, bunun ruhunun gerçek şey olduğuna inanmayı öğretir. Tanrı için gerçek bir sevgi olmadan ve dünyada iyi ameller işlemeyen kurtuluşa ermenin imkânsızlığına; bir tek Tanrı'ya ve Adi-Granth adında Kutsal bir kitaba inanılır.¹⁰³

İyiliğin uygulanması, bütün dinlere karşı barış ve tolerans, Nanak tarafından ortaya konulan prensiplerdendir. Bu prensipler, Adi-Granth'da toplanmıştır.¹⁰⁴ Bu sulheu prensipler, Govind Singh dönemine kadar böylece muhafaza edilebilmiştir.

Bir yaratığın fiillerinin gelecek hayattaki hâline tesir edeceğine (Karma) ve tenâsuha da inanılmaktadır.¹⁰⁵

Hindulardan tamamen ayrı, farklı bir cemaat teşkil eden Sihler, doğum ve evlenmelerde Hindu âyinlerine riayet etmez, Brahman'a ihtiyaç duymaz ve Vedalar'a başvurmazlar. Kast yapısına dikkat etmeden evlenirler. Evlenmelerde, Adi-Granth'dan metinler okunur.

102 RM, "le Sikhisme", 226-227; L. Renou, 101; Geniş bilgi için bkz. K.S. Duggal, *Secular Perceptions in Sikh Faith*, Delhi-1982

103 İkbal, IV/440

104 GDU, XIV/713

105 İkbal, IV/440

Doğum, evlenme ve ölüm merasimleri, Granth'm müfessirleri Gyâni'ler tarafından idare edilir.¹⁰⁶

Hindular gibi ölümlerini yakarlar; fakat geride kalan dul kadınları yakmazlar; geride kalan dul kadın ve erkeklerin evlenmelerine izin verirler.¹⁰⁷

İneğe saygı inancını devam ettirirler, fakat genelde et yemekle Hindulardan ayrılırlar. Hinduların yemek sistemlerine uymazlar. İslâmî usûle göre kesilmiş hayvan eti yerler.¹⁰⁸

Sih kadınlarının eğitime, yarı kutsal Gurmukhi yazısıyla olması şartıyla, izin verilir.¹⁰⁹

Dinî ve içtimâî faaliyetlerinin merkezi, Amritsar Altın Mâbedi'dir¹¹⁰. Kutsal Kitaplarını muhafaza ettikleri Amritsar tapınağına "hacı" olmak için gidilir.¹¹¹ Amritsar Havuzu'nun merkezinde Adi-Granth'm bulunduğu tapınak akali (ölümsüz) olarak adlandırılan rahiplere emânet edilmiştir.¹¹² Altın Mâbed'n Havuzu'nda, ibâdetle ilgili olarak, yıkanılır. III. Guru Ram Das, bu havuzda yıkananların işlediği bütün günahların gideceğini ve yıkanmakla tertemiz olunacağını ilân etmiştir.¹¹³

Sihler, sigara ve şarap icmezler; fakat şimdi şarap konusunda oldukça müsamâha gösterilmektedir.¹¹⁴

Dinî-ırkî bir grup olan, kendilerini millet olarak kabul eden Sihler, önceleri inziva hayatını tercih ederken, 1645'lerden sonra bundan vaz geçerek askerî disipline önem vermeye başlamışlardır. Gurular'mı ruhânî bir liderden daha çok askerî bir önder olarak kabul etmişlerdir.¹¹⁵

Sihler, traşlı ve traşsız olmak üzere ikiye ayrılırlar. Guru Nanak usûlüne tabi' olanlar, saç ve sakallarını traş ederler. Khalsa'ya dahil olan-

106 H.A. Rose, *Encycloepadia of Religion and Ethics (ERE)*, Neşr. J. Hostings, N. York: 1951, C. XI, sf. 510

107 İkbâl, Eİ, IV/436, 441; GDU, XIV/713; Meydan Larousse, XI/319

108 ERE, XI/510; DCR, 578

109 ERE, XI/510

110 İkbâl, IV/436

111 S. Reinach, I/90

112 GDU, XIV/713

113 İkbâl, Eİ, IV/436

114 DCR, 578; İkbâl, IV/440; Meydan Larousse, XI/319

115 Hans-Joachim Schoeps, a.g.e. sf. 156; S. Reinach, I/90; Thiollier, 335

lar ruleler halinde, enselerinde, saçlarını uzatır, türban altında bir tarakla tuttururlar. Sakallarını hiç kesmez ve başlarına türban sararlar.¹¹⁶

Ölüm cezası, hemen hemen hiç uygulanmaz, şahıslara karşı işlenen cinayetler, para cezası ile yerine getirilir.

Din'de olduğu gibi evlilik konusunda da Sihler, Müslümanlar'dan tamamen farklıdır. Sih kadınları, Müslüman kadınları kadar, kapalılık konusunda titiz değillerdir. Kadınların saçları, alınlarından yukarıya doğru çekilip bağlanmış vaziyettedir. Çocuklar ilk gençlik yıllarından itibaren nişanlanır. Bu konuda kararı, baba ve yakınları verir. Aşağı sınıflardaki ailelerde örf, bir kardeşin kardeşinin dul karısıyla evlenmesine cevaz verir. Doğacak çocuklar, meşru sayılır ve mirasa ortak olur. Dul kadın, kocasının ağabeyisi ve küçük kardeşi arasında tercih hakkına sahiptir.¹¹⁷

Sihler, mavi bir pantolon, çeşitli renklerde bir manto ve adi bir türban giyerler. Şefleri, bileklerine altın kolye ve türbanlarına altın zincir takarlar.¹¹⁸

Sihler, talim ve terbiyeye önem verirler. Bütün eyâletlerde bulunan cemaatlerinin eğitim müesseseleri ve kolejleri vardır.¹¹⁹

Sihler, çocukluk çağından itibaren sıkıntılı, yorucu bir hayata alıştırlırlar. Onlar, Hindistan'ın en iyi at binicileri ve askerleridir. Bundan dolayı bugün, Hindistan'ın muhafızlarının ekserisini teşkil ederler. Askerlik yanında ziraate de önem verirler. Fabrika sahibidirler; Hind'in çok meşhur iyi kalite yünlü kumaş ve ateşli silahlarını imal ederler.

Milletin kaderiyle ilgili konularda, "akali" şeflerinin dâvetine, bütün siyâsî şefler uyarak, Amritsar'da bir araya gelir ve orada "gouronmata" (kongre) teşkil eder, kararlar alırlar. Bu kararlar, kanun hükmünde kabul edilir.¹²⁰

k. Mezhepler

Sih mezhepleri ve mezhep kolları çok ise de, genellikle ikiye ayrılır:
1. Kesjdhâri'ler: Bunlara "Singhler" de denir. Bunlar, Govind Singh'in

116 DCR, 578; GDU, XIV/713; Thiollier, 335; Artun Ünsal, a.g.m. sf. 11

117 GDU, XIV/713

118 GDU, XIV/713

119 İkbâl, EI, IV/441

120 GDU, XIV/713

dinî esaslarına uyan ve Khalsa'ya dahil olanlardan müteşekkildir. 2. Sahjdhâri'ler: Bunlar ise, Govind Singh'in pahul sistemini ve Khalsa'ya katılmayı reddedenlerdir.

Diğer mezheplerden bazıları da şunlardır:

1. Nanakpanthi'ler: Bunlar Singh olmayan ve eski guru'ların müridleri olup, Guru Govind Singh tarafından talim ve telkin edilen merâsim ile ilgili içtimâî âdetleri takip etmenin lüzumsuzluğuna inanan Sihler olarak tanınırlar. Sigara içmeğe menetmez, uzun saç üzerinde durmaz, pahul ile vaftiz olunmazlar.

2. Udâsi'ler (Vazgeçenler): Bunlar da Nanakpanthi'ler gibi Sahjdhari koluna dahildirler. Bunlar, Nanak'ın oğlu Sri Çand tarafından tesis edilen riyâzetçi tarikata dahildirler. Evlenmezler ve inançlarında Hindu riyâzet anlayışının tesirleri görülür.

3. Akâli 'ler: Ebedî ve zamandan münezzehtir Tanrı olan "Akâl" a inananlardır. Teşkilatları Govind Singh tarafından kurulan muhârip bir teşkilat olmak itibariyle, diğer bütün Sihler'den esash şekilde ayrılırlar. Bunlar, Sihler'in ekseriyetinden daha çok dinlerinin esaslarına bağlıdırlar. Bununla beraber, kendilerine has savaşı ruhu da muhafaza ederler.

4. Bandâi'ler veya Bandapanthi'ler: Bunlar, Banda (Bende)'yı XI. Guru olarak kabul ederler. Buna rağmen, Cat Halsal Banda'nın yeniliklerine karşı olan Govind'in esaslarına da sıkı sıkıya bağlıdırlar.

5. Mashabi (Mazbi)'ler: Pahul yapmak suretiyle Sihizm'e girmiş olan çöpçü sınıfının meydana getirdiği bir mezheptir. Buna karşılık, Guru Ram Das'ın vasıtasıyla bu dine girmiş olan, pahul yapan çamarlara ("dericilere") de "Ramdası" adı verilmiştir.¹²¹

Sonuç

Sihizm hakkında doğru bir kanaate sahip olabilmek için, bu hareketin kurucusu durumunda bulunan Nanak'tan önceki ve sonraki dinî ve tarihî safhaları göz önünde bulundurmak; Nanak'ın içinden çıktığı bölgenin (Lahor, Pencap) içtimâî, siyasî ve dinî gelişmelerini; bu çevrede XVI. yüzyılda Nanak tarafından ortaya konulan dinî sistemi incelemek gerekir.

121 M. İkbâl, Eİ, IV/440-441; ERE, XI/510-511; el-Masdûsi, a.g.e. sf. 156-157; Başlangıçtan günümüze Sihlerin tarihi ile ilgili geniş bilgi için ayrıca bkz. Khushwant Singh, A History of The Sikhs (2 cilt) Delhi-1984

Nanak'ın "Tanrı anlayışı", "Dindârlık Disiplini" ve "Kurtuluş Yolu"na dikkat ettiğimizde, bu düşüncelerin XI. yüzyıldan itibaren Hindistan'da kendini gösteren "Bhakti" ve benzeri akımların bir hulâsası olduğu dikkati çekmektedir. İslâmiyet'in Hint Yarımadası'nda görünmesi ve tanınmasıyla Hintliler'de "Tek Tanrı"ya doğru bir yaklaşma başladığı; kendi kutsal metinlerinde yer alan "Tek Tanrı" ile ilgili cümlelerden kaynaklanan düşünce sistemlerinin ortaya çıktığı, gelişip devam ettiği; Sihizm'in çıkmasına zemin hazırladığı ve neticede Sihizm'in oluştuğu görülmektedir. Daha önce Hindistan'da Brahma, Vişnu ve Şiva üçlü tanrı sisteminden birini öne çıkarma ve onların avataralarını (hulül) kabul etme eğilimi olduğu da bilinmektedir. İşte bu fikirler, yeni yeni reformatörlerin ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Sihizm'deki esas gelişmede, İslâm ve Müslümanlar ile olan temas çerçevesinde, Kabir ve Nanak'ın dayandığı reform fikirlerinde, kaynak budur.

Hindistan, çeşitli ırk ve dinden insanların bulunduğu; kastlara göre insanların değerlendirildiği bir memleketdir. Brahman aileler ile aristokrat sınıfın elinde olan dinî bilgi ve fikrî faaliyet, İslâm'ın aşağı tabakadan insanlar, kastlar arasında hızla yayılmasına sebep olmuştur. Bu İslâmî yayılmadan endişe duyulmaya, dinî alanda, Buddizm'den bazı inanış ve âdetler alınmaya; Hinduizme mistik bir görünüş kazandırılmaya çalışılmıştır. Bu mistik eğilim de, İslâmî bazı inançların Hindliler arasına sızmasına vesile olduğu kabul edilebilir. İslâmî gelişme bu şekilde devam ederken, öte yandan da Hindistan'daki diğer durumlar, Hint insanların bir kısmının hoşnutsuzluğuna ve bu hoşnutsuzluklardan istifade etmek isteyen bir kısım reformatörlerin ortaya çıkmasına yolaçmıştır. Bu reformatörler de haklı gerekçeler bulmakta zorluk çekmemişlerdir. Brahman sınıfının ağırlıkta olduğu, kast farklılıklarının önem taşıdığı, kuru ve ruhları tatmin etmekten uzak Hinduizm; bu ayırımlara yer vermeyen, ruhları tatmin eden ve berrak Tanrı anlayışıyla bölgede parlayan İslâmiyet'e birkısım insanın yönelmesine sebep olmuştur. Böylece, XI. yüzyılda Ramanuca ile başlayan, XIV. y. yılda Ramananda ile gelişen, Kabir ve Nanak'da daha açık olarak İslâmî tesirle kendini gösteren ve sistemleşen senkretik bir hareket doğmuştur.

Nanak ile kurulan bu sistem, daha sonra Sihizm haline gelmiş ve günümüze ulaşmıştır. 1984 yılında (31 Ekim), çeşitli siyasî hadiselerle Sihler, kendilerini dünyaya duyurmuşlardır. Önceleri Hindularla dost olarak geçinen, XVII. Yüzyılın sonlarından itibaren (X. Guru Govind ile

başlayan) Müslümanlar ile mücadele ve hattâ düşmanlık içinde bulunan Sihler, bugün Hindistan'da Cumhurbaşkanlığa (Cumhurbaşkanı Zail Singh) kadar yükselebilmişlerdir. Hindistan'da koruma görevlerini üstlenmişlerken, daha sonra anlaşmazlığa düşmüşler ve iş, Başbakan İndra Gandi'yi öldürmeye kadar varmıştır.

Sihler; İslâmî bazı düşüncelerden istifade etmiş olmalarına rağmen, İslâmiyet'e ve Müslümanlara pek fazla bir yaklaşma içine girdikleri dikkati çekmemektedir. Aksine, Hindulara yakın âdetler; ruh göçü kavramlarındaki müşterek tutumları ile Hinduizme yaklaşmaktadırlar. Fakat İslâmiyet'ten de Hinduizm'den de ayırırlar. Her iki dinden de bazı şeyler alarak senkretik bir hareketi gerçekleştirmişlerdir. Sihler; amprik âlem ve insanın mahiyeti bakımından Hindu, ilâhî realitenin mahiyeti itibariyle Müslüman görünümündedirler. Putları reddetmeleri, bir tanrı kabuletmeleri, çocuk katlini durdurmaları, dul kadınların yakılmaması, bir nevi ibâdet kastı ile ilgili olarak yıkanmaları v.s. gibi âdetler İslâm'ın tesirine bağlanabilmektedir. Ayrıca, İslâmî disiplinden de istifade etmiş görümlerine rağmen, İslâm'da ibâdete verilen önem azaltılmış bulunmaktadır.

Dinî olarak başlayan, daha sonra siyasî ağırlık kazanan Sihler, 1800-1839 yılları arasında Lahor'da bir krallık kurmayı başarmışlardır. Bugün de Hindularla anlaşmazlığa düşen Sihler arasında, "Halistan" adlı bir Sih devleti kurmak eğiliminde olanların bulunduğu dikkati çekmektedir.

Sihler'in onda dokuzu Pencap'ta yaşamaktadır. Pencap'ta bulunanlar, Satlec Irmağı'nın iki tarafına yerleşmiş vaziyettedirler. Bu duruma göre, Satleci'n sol kıyısında yerleşmiş olanlara Doğu Sihleri, sağ tarafındakilere ise Batı Sihleri denilmektedir. En son araştırmalara göre, Hindistan'da, 6,5 milyon kadar Sih bulunmaktadır. Pencap'ın % 50'sini Sihler teşkil etmektedir. Bir kısmı da Hindistan'ın diğer yerlerine dağılmıştır. Büyük bir kısmı da başka ülkelere göç etmiştir. Bugün dünyanın her yerinde, bilhassa Birleşik Emirlikler'de, Doğu Afrika'da, Malezya'da, Kanada'nın ve Birleşik Devletler'in batısında, buldukları kaydedilmektedir. Ayrıca, Birleşik Emirlikler'de yerleşmiş olan göçmenlerin büyük çoğunluğunu Hindistan'dan gelmiş Sihler teşkil ettiği ve orada 5 gurdwara'ları bulunduğu da belirtilmektedir. Dünyadaki sihlerin sayısı ile ilgili olarak, kaynaklarda, değişik rakamlar yer almaktadır (6,5-9 milyon arası). Hindistanı terkeden Sihler, dinî geleneklerinden kopmaya başlamışlardır. Hatta Sihizm âdetlerinin sıkı baskısından kurtulmak için göçü tercih edenler bile bulunmaktadır. Bu son senelerde,

Hindistan'ın dışında yaşayan genç sihler, dinlerine ait dış şekilleri yavaş yavaş terketmeğe başlamış ve dış görünüş itibariyle (Sih oldukları) bilinemez hale gelmişlerdir. Pencap'ın içinde bile, bu anlamda, bir eğilim gözükmektedir. Bu durum, cemaatin büyük endişelerinden biridir.

Sihler, sadece Pencap'ın yönetiminde değil, Hindistan hayatının bazı önemli sahalarında, bilhassa silahlı kuvvetlerde, taşımacılıkta, siyasî sahada ve sporda, kendilerini göstermektedirler. Ekonomi ve eğitim sahasında da; ekserisi, verimli bölgelerde yaşadığından, modern teknik ziraat sahasında da söz sahibidirler. Endüstri ve serbest meslekler icra etmelerinden dolayı da ekonomik alanlarda başarılıdır. Bununla beraber Sihler, Hindular'ın siyâsi amaçlı suiniyetlerinden yakınmakta ve münasebetlerini asgarî seviyede tutmaktadırlar.